

Hartelijk welkom in het Heempark.

Met behulp van dit boekje en de **genummerde palen** in het park, proberen wij u een beeld te geven van de schoonheid van het Heempark in het najaar. De nadruk ligt op de kleurenrijkdom van vruchten en zaden.

U kunt de wandelingen van de Heemtuin H.J. Bos ook downloaden op internet.

Voor meer informatie www.denhaag.nl/heemtuin

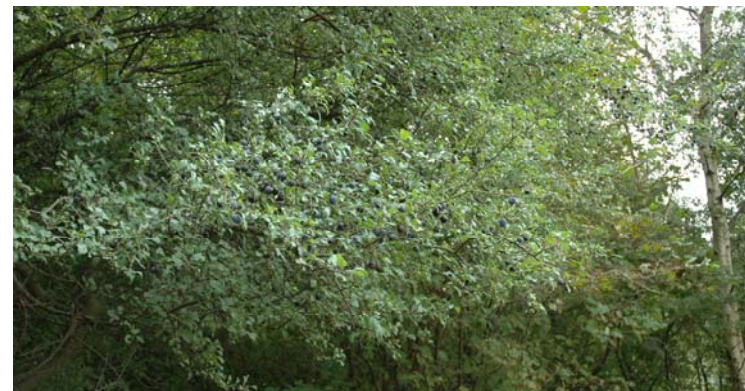
Wij wensen u een plezierige wandeling toe.

De beheerders van het Heempark.

P.S.: De beschrijving gaat over het levende materiaal in de Heemtuin. Het kan zijn dat sommige zaken niet meer te zien zijn, de natuur gaat zijn eigen weg!

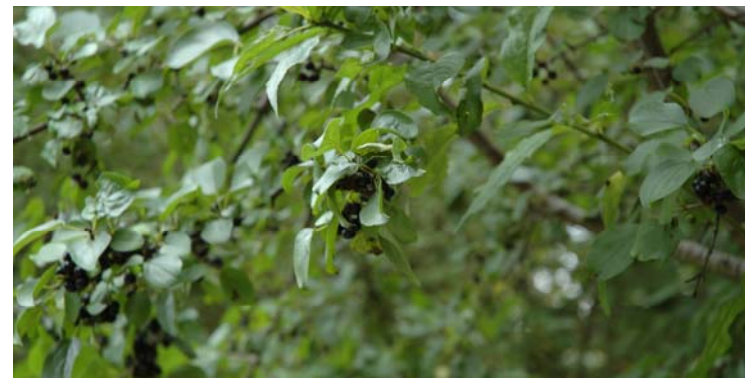
Bij **paal 1** komt u het Heempark binnen.

Bij de brug staat een **Sledoorn** met zwarte "pruimpjes".

Meteen links vallen de **Kornoelje** en rechts de **Rozenbottel** met zijn oranje bottels op.

Rechts ziet u de **Meidoorn** met rode bessen.

Vorbij de bocht staat ook een **Wegedoorn** met vruchten.

Bij **paal 2** gaat u **naar links**.

Rechts van het pad staat **Hazenpootje**.

Let hier vooral op de uitgebloeide stengels met zaden van de **Toorts** en de **Teunisbloem**.

De vruchtdozen zijn verdroogd, maar staan aan de bovenkant open. Als het waait gaan de stengels heen en weer. Daardoor worden de zaden uitgestrooid.

De verspreiding van de zaden gebeurt dan ook vrijwel altijd in de onmiddellijke omgeving van de plant. Dat is ook goed te zien aan de rozetten die hier groeien. Zowel links als rechts van het pad zijn de nieuwe planten zichtbaar die volgend jaar weer gaan bloeien. De rozetten van de Teunisbloem zijn gemakkelijk te herkennen aan de lichte nerf. De rozetten van de Toorts zijn dichtbehaard. Een uitstekende bescherming tegen vorst en uitdroging.

Waar het *Schelpenpad* overgaat in zacht zand staat aan de linkerkant een mooie **Kardinaalsmuts**.

De roze vruchten, die lijken op de bonnet van een kardinaal, zijn hier goed zichtbaar. In deze roze vruchten zitten oranje zaden die er soms net buiten bungelen. Wie deze zaadjes open maakt, vindt binnen in al een klein groen kiempje. De mogelijke start van een nieuwe Kardinaalsmuts.

Een stukje verder bij het *Kalkarm duin* treft u bosjes **Brem** aan vol donkerbruine haast zwarte peulen. Enkele hebben de peulen nog dicht. De meeste zijn echter al open en leeg.

Bij **paal 3** gaat u **naar rechts**.

Direct boven uw hoofd hangen de pruimen van de **Sleedoorn**. Pas na een periode met vorst worden deze zwarte pruimen zoet en kunnen ze verstookt worden tot Sleedoornlikeur.

Over de brug staan aan beide zijden van het pad **Rode Kornoeljes**. Ze zijn te herkennen aan de in het najaar roodachtig verkleurde takken en bladeren.

In het *Elzenbroek* (rechts) staan vochtminnende planten, zoals **Riet, Lisdodde** en **Engelwortel**. (zie foto hiernaast).

Verderop staat de **Gelderse roos**. Een struik die op veel plaatsen in het Heempark voorkomt. De felrode bessen vallen sterk op. De vogels vinden de bessen van de Gelderse roos niet zo lekker waardoor bessen lang aan de struik blijven hangen. Pas laat in de winter als andere voedsel op is wagen ze zich aan de bessen van de Gelderse roos.

Als u bij **paal 4 naar rechts** gaat, loopt u door het bos. Soms zijn hier **paddestoelen** te vinden.

Bij de brug staat een **Els** met elzenpropfen. Als u goed oplet zijn er drie jaargangen te zien. De oude zwarte propfen van het vorige jaar, de groene propfen van dit jaar en aan het eind van de stengel het begin van de kleine propjes voor volgend jaar. Deze zitten vlak naast de nu nog stevige katjes. Dit zijn de mannelijke katjes die volgend voorjaar enorm gaan stuiven.

Als u doorloopt komt u bij *het weiland*. Vanaf eind oktober is het hier helemaal kaal. Langs het pad achter de schuilhut staat een **Es** met trossen gevleugelde zaden.

De **Hazelaar** zit vol met katjes. Deze worden in het najaar gevormd omdat ze eind januari al bloeien, maar in de winterperiode geen tijd hebben om zich te ontwikkelen.

Over de brug bij paal 6 gaat de route **naar rechts** in de richting van de *Krekenplaat*, het zeeleigebied van het Heempark.

Rechts naast de brug staan **Knotwilgen**. De boom links van de brug is een **Schietwilg**: Deze is *nét* zo oud, maar nog *nóóit* geknot.

In het water staan de grote bruine vruchtpluimen van de **Lisdodde**. Deze vruchten worden ook wel lampenpoetsers genoemd. Dit omdat ze vroeger werden gebruikt om de binnenkant van petroleumlampen te poetsen. Als zo'n bruine vrucht gaat pluizen komt er een grote hoeveelheid zaadpluis vrij. Dat wordt door de wind verspreid.

Bij **paal 7** gaat u **naar links**.

In het zeeleigebied wordt begin oktober een deel van het **Riet** gemaaid. Het beheer is er op gericht jaarlijks slechts een deel van het riet te maaien zodat de dieren altijd enige beschutting en nestelgelegenheid kunnen vinden in het restant. Dit jaar wordt het gedeelte vòòr de vlonder gemaaid. (medio november).

Op de dijk voorbij de molen, vallen de vruchten van de **Bosrank** op. Deze plant is in de bomen geklommen en verspreidt nu zijn vruchten.

Wie er eentje los haalt van de grote groep kan zien hoe fraai de pluizen gedraaid zijn. Ook deze vruchten worden door de wind verspreid.

Volg nu de dijk tot **paal 8**, daar gaat de route **omlaag**. **Loop door tot de brug**. Daar staat aan de overkant een **Tamme Kestanje**. Deze boom valt op door het getande blad en de zeer stekelige bolsters. De vruchten zijn eetbaar maar moeten eerst gepoft worden.

Bij **paal 9** gaat het pad naar links over een droge *bosweide*.

Aan het einde van het pad staan een **Wintereik** en een **Zomereik** vlak bij elkaar.

De Zomereik heeft de vruchten op steeltjes (zie foto hiernaast). De Wintereik heeft ongesteelde eikels

Bij **paal 10** gaat u **naar rechts**. Hier staan veel **Hazelaars**. Helaas niet elk jaar vol met Hazelnoten.

Bij **paal 11** weer **rechtsaf** een **donker laantje in**. Hier is duidelijk te zien dat planten die weinig licht krijgen minder uitbundig bloeien en dus ook niet veel vruchten dragen.

Via **paal 12 en 13 linksaf** het **Knuppelpad** op. Zowel aan het begin als aan het einde van het pad groeit ook hier weer volop de **Gelderse roos**.

Bij **paal 14 rechtdoor**. U botst haast vanzelf tegen de **Els** aan.

Bij **paal 15** naar **links** en meteen bij **paal 15a** naar **rechts**. Daar gaat het pad langs de *Veenwetering*.

Bij **paal 16** naar **links**. Een paadje vol met struiken: **Berberis, Duinroos, Liguster, Duindoorn, Kardinaalsmuts** en **Egelantier**. (zie foto hierboven).

Tot slot loopt het pad **omlaag**. Links naast de sloot staat een **Gelderse roos** in mooie rode herfstkleuren.

Via de brug komt u weer **terug bij de Stadsboerderij**.

